

แนวทางเพื่อการพัฒนาเมืองและพื้นที่โดยรอบโบราณสถาน

6.1 สรุปผลการศึกษา

เมืองนครปฐม เป็นเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองมานาน ปรากฏให้เห็นจากหลักฐานทางโบราณคดี ว่าชุมชนมีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่สมัยทวารวดีและมีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางชุมชนในระดับรัฐ รวมทั้งเป็นที่ตั้งของเมืองโบราณสถานขนาดใหญ่ที่สุดที่เคยพบในประเทศไทย วิวัฒนาการที่ผ่านมาของเมืองก่อให้เกิดสิ่งก่อสร้างที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ดังเช่น องค์พระปฐมเจดีย์ พระประโทณเจดีย์ เจดีย์จุลประโทน เป็นต้น นอกจากนี้จะเป็นชุมชนสำคัญในสมัยทวารวดีแล้ว ชุมชนเมืองนครปฐมยังมีบทบาทเด่นชัดในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะในรัชสมัยของรัชกาลที่ 6 เมืองนครปฐมถูกเชื่อมโยงกับกิจกรรมต่างๆ ของพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะการที่ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระที่นั่งและพระตำหนักต่างๆ เพื่อใช้เป็นที่ประทับในการแปรพระราชฐาน จวบจนปัจจุบันบทบาทของชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปจากแผนพัฒนาและโครงการต่างๆ รวมทั้งจากการที่เป็นชุมชนที่อยู่ใกล้และมีความสัมพันธ์กับกรุงเทพมหานครสูง โดยเป็นเมืองปริมณฑลรองรับความเจริญจากกรุงเทพมหานครและเป็นส่วนเชื่อมโยงกับภูมิภาคตะวันตก

การขยายตัวของการใช้ที่ดินเมืองที่ผ่านมา เกิดขึ้นเนื่องจากการรองรับการอยู่อาศัยมากที่สุด โดยภาพรวมพื้นที่พาณิชยกรรมหลักของเมืองยังคงอยู่ในบริเวณเดิมคือใกล้กับองค์พระปฐมเจดีย์ แต่มีการขยายตัวสู่บริเวณใกล้เคียงและพื้นที่รอบนอกมากขึ้นที่พักอาศัยหนาแน่นขึ้นในเขตชุมชนและขยายตัวออกไปโดยเฉพาะทางด้านเหนือและด้านใต้ของเมือง ส่วนอุตสาหกรรมตั้งอยู่บริเวณถนนสายด้านนอกเมืองมากขึ้น คลังสินค้าในเขตชุมชนอยู่บริเวณถนนราชวิถี ถนนราษฎร์บูรณะ ถนนเทศบาล ต่อเนื่องกับถนนเพชรเกษมตอนเข้าเมืองและถนนเพชรเกษมด้านนอก ส่วนพื้นที่เกษตรกรรมและที่โล่งกระจายอยู่บริเวณรอบนอก

เมื่อวิเคราะห์รูปแบบการเจริญเติบโตของเมืองนครปฐม เมืองเริ่มจากบริเวณองค์พระปฐมเจดีย์ การขยายของชุมชนในระยะแรก ถ้าพิจารณาในรูปแบบของผังโครงสร้างของชุมชน อาจกล่าวได้ว่าเป็นรูปแบบ Sector ตามทฤษฎีของ Homer Hoyt โดยจุดศูนย์กลางของเมือง คือ บริเวณองค์พระปฐมเจดีย์ซึ่งเป็นโบราณสถานสำคัญ รวมทั้งเป็นเขตศูนย์กลางพาณิชยกรรม การใช้ที่ดินประเภทต่างๆ พุ่งเข้าสู่ศูนย์กลางในลักษณะ Sector ตามแนวราบ (Horizontal Expansion) ส่วนการขยายตัวของชุมชนในระยะต่อมา จากการศึกษาจะเห็นได้ว่าชุมชนขยายตัวตามยาวระหว่างถนนเพชรเกษมและทางรถไฟซึ่งเป็นลักษณะการขยายตัวแบบ Ribbon Development ตามแนวเส้นทางคมนาคม

ส่วนทิศทางการขยายตัวของชุมชนเมืองนครปฐม มีทิศทางการขยายตัวออกจากศูนย์กลาง คือ ขยายตัวออกจากบริเวณองค์พระปฐมเจดีย์และสถานีรถไฟ โดยขยายสู่เส้นทางถนนสายหลักที่พุ่งเข้าสู่ศูนย์กลางทั้งทางตะวันตก-ตะวันออกและทางด้านเหนือ จนทำให้ชุมชนมีลักษณะชุมชนตามแนวยาวที่มีองค์พระปฐมเจดีย์เป็นศูนย์กลางโดยมีชุมชนกระจายอยู่รอบๆในแนวตะวันตก-ตะวันออก และเมื่อชุมชนเริ่มมีความหนาแน่นเพิ่มมากขึ้น เมืองจึงมีการขยายตัวจากศูนย์กลางเมืองเดิมมาทางด้านใต้ และด้านตะวันออกตามเส้นทางถนนเพชรเกษม

แนวโน้มการขยายตัวของชุมชนเมืองนครปฐมนั้น สามารถขยายตัวได้ในทุกทิศทางเนื่องมาจากความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่แต่การขยายตัวไปในทิศทางตะวันตกและตะวันออกเชื่อมถนนเพชรเกษมสายเก่าต่อเชื่อมกับถนนเพชรเกษมอ้อมเมืองสายใหม่ รวมทั้งการขยายตัวไปยังพื้นที่ทางทิศใต้ซึ่งเป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการแห่งใหม่นั้นมีความเป็นไปได้มาก

ส่วนการศึกษาขยายตัวของชุมชนในพื้นที่โดยรอบโบราณสถาน 4 ย่าน สามารถสรุปภาพรวมการขยายตัวของย่านชุมชนต่างๆ ได้คือ *ย่านสนามจันทร์* เดิมชุมชนกระจุกตัวอยู่รอบพระราชวังสนามจันทร์มีการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยสถาบันราชการและสถานศึกษา ยังมีชุมชนพักอาศัยหนาแน่นนัก และบางส่วนยังเป็นชุมชนเล็กนอกเขตเทศบาล ได้แก่ชุมชนระหว่างถนนราชวิถีกับถนนราชมรรคาและถนนมาลัยแมนด้านตะวันตกที่มีกิจกรรมอุตสาหกรรมและคลังสินค้าร่วมด้วย มีชุมชนพักอาศัยปะปนการการค้าอยู่รอบสระน้ำจันทร์เล็กน้อย ต่อมาเมื่อมีการพักอาศัยและพาณิชย์กรรมได้ขยายตัวบริเวณถนนราชมรรคา ถนนยิงเป้า และถนนมาลัยแมนทางด้านใต้รวมทั้งมีการอยู่อาศัยหนาแน่นมากขึ้นการใช้ที่ดินเพื่อพาณิชย์กรรมบริเวณถนนราชดำเนินช่วงต่อกับถนนพญาางและด้านถนนราชดำเนินที่เชื่อมพระราชวังสนามจันทร์กับองค์พระปฐมเจดีย์ *ย่านองค์พระปฐมเจดีย์* เดิมชุมชนกระจุกตัวบริเวณนี้รวมทั้งบริเวณสถานีรถไฟด้านเหนือ พาณิชยกรรมอยู่ทางด้านทิศเหนือขององค์พระปฐมเจดีย์บริเวณถนนซ้ายพระ ถนนพญาาง ซึ่งมีกิจกรรมอุตสาหกรรมและคลังสินค้าร่วมกับการพักอาศัย และสถาบันราชการ ต่อการใช้ที่ดินเพื่อการพาณิชย์กรรมขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนจนเป็นประเภทการใช้ที่ดินหลักของบริเวณ การใช้ที่ดินขยายตัวไปทุกทิศทางตามถนนสายหลัก และมีความหนาแน่นมากขึ้น *ย่านวัดพระประโทนเจดีย์* เริ่มแรกพื้นที่ส่วนใหญ่ยังเป็นทีโล่งว่างมีการใช้ที่ดินเพื่อการพักอาศัยอุตสาหกรรมและคลังสินค้าอยู่บ้างในช่วงเพชรเกษมก่อนเข้าเมือง ชุมชนมีการขยายตัวตามการขยายตัว ทั้งพาณิชย์กรรม อุตสาหกรรมและคลังสินค้ากรรมที่กระจายตัวบริเวณเส้นทางสู่เมืองบริเวณถนนเพชรเกษมตอนเข้าเมือง จนเป็นย่านชานเมืองที่มีกิจการการค้า การบริการ และกิจการอุตสาหกรรม ตามแนวถนนเพชรเกษม โดยเฉพาะบริเวณใกล้แยกพระประโทนเจดีย์ และมีทิศทางการขยายตัวไปทางด้านตะวันออกมากขึ้น *ย่านวัดพระเมรุ* เดิมส่วนใหญ่เป็นทีโล่งว่าง ที่พักอาศัยอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรมยังมีอยู่น้อยมาก ต่อมาเมื่อมีการตัดถนนเพชรเกษมอ้อมเมือง ชุมชนจึงหนาแน่นเพิ่มขึ้น ทั้งตามแนวถนนและทางด้านใต้ตามแนวถนนทวารวดีได้เพื่อการอยู่อาศัย การประกอบการอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรมและการบริการ จนในปัจจุบันกล่าวได้ว่าเป็นพื้นที่ชุมชนพาณิชย์กรรมใหม่ นอกศูนย์กลางเดิม (รอบองค์พระปฐมเจดีย์)

สาเหตุที่ทำให้เกิดการเจริญเติบโตของเมืองและการขยายตัวของชุมชน พอจะสรุปได้ คือ การเพิ่มประชากร ซึ่งทำให้มีความต้องการพื้นที่ในการประกอบกิจกรรมต่างๆ มากขึ้น โดยเฉพาะที่พักอาศัย มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินขึ้น โดยเฉพาะพื้นที่รอบนอกเขตเทศบาลอันเป็นพื้นที่เขตเมืองต่อชนบท (Urban Fringe Area) สาเหตุอื่นๆ ได้แก่ บทบาทของชุมชนจากนโยบายของรัฐและบทบาทด้านที่ตั้ง รวมทั้งการขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สืบเนื่องมาจากการขยายตัวของประชากร โดยมีการค้าและบริการ หรือพาณิชยกรรมเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะในบริเวณริมถนนสายสำคัญต่างๆ เช่น บริเวณถนนรอบองค์พระปฐมเจดีย์ ถนนราชวิถี ถนนราชมรรคา ถนนเพชรเกษมตอนเข้าเมือง รวมทั้งการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมที่ทำให้ที่ดินที่เป็นที่ว่างหรือพื้นที่เกษตรมีการเปลี่ยนแปลงเห็นได้ชัดในบริเวณถนนเพชรเกษมสายอ้อมเมืองและถนนมาลัยแมน นอกจากนี้การพัฒนาเส้นทางคมนาคม โครงการพัฒนาของรัฐ และการลงทุนของเอกชน ก็ก่อให้เกิดการขยายตัวของการใช้ที่ดินเช่นกัน จากพัฒนาการเมืองที่ศึกษาพบว่า ถนนเป็นปัจจัยหลักหนึ่งในการพัฒนาตัวเมืองหรือต่อการใช้ที่ดินประเภทต่างๆ เมื่อมีการตัดถนนสายใหม่ๆเกิดขึ้น จะมีการใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยเป็นส่วนสำคัญ และเมื่อที่อยู่อาศัยขยายตัวออกไปแล้วก็จะดึงดูดการใช้ที่ดินประเภทอื่นตามออกไปด้วยเช่นกัน ซึ่งการขยายตัวออกไปของการใช้ที่ดินเพื่ออยู่อาศัยมีส่วนให้เกิดการกลายเป็นเมืองของพื้นที่ชนบท

การใช้ที่ดินในปัจจุบันนั้นส่งผลให้พื้นที่รอบโบราณสถานเป็นพื้นที่ที่รองรับทั้งบทบาทการเป็นแหล่งโบราณสถานที่สำคัญและการใช้สอยเพื่อการอยู่อาศัยและพาณิชยกรรม จากการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ซึ่งการพัฒนาในพื้นที่โดยรอบนั้นก่อให้เกิดผลกระทบต่างๆต่อเอกลักษณ์และคุณค่าของตัวโบราณสถานและความเป็นเมืองเก่าที่มีมายาวนาน โดยการขยายตัวก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบที่จะทำลายคุณค่าของที่ตั้งและโบราณสถาน ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น 2 รูปแบบ คือ การทำลายทางตรง ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในเขตโบราณสถานรวมถึงพื้นที่โดยรอบ มีการก่อสร้างชุด ถม การตัดถนน ทำให้ถูกทำลายและสูญเสียสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของบริเวณดังกล่าว ตัวอย่างเช่น การทำลายแบบแผนของเมืองบริเวณคูเมืองโบราณ โดยการตัดถนนผ่าน การก่อสร้างสะพาน การทำลายฐานเจดีย์เดิมวัดธรรมศาลาและการรुक้ำของที่อยู่อาศัยหรือการสร้างสนามกีฬาจังหวัด และสวนสัตว์ในบริเวณพระราชวังสนามจันทร์ เป็นต้น การทำลายทางอ้อม ได้แก่ การเพิ่มกิจกรรมโดยละเลยปล่อยให้มีการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ไม่เหมาะสมอยู่ในพื้นที่ทั้งในเขตและรอบโบราณสถาน หรือการเพิ่มความหนาแน่นในบริเวณ ได้แก่ การปล่อยให้มีการก่อสร้างมากจนหนาแน่นเกินไป ส่งผลให้มีการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เข้มข้นทั้งการอยู่อาศัยและการพาณิชย์ รวมทั้งการปล่อยให้สิ่งก่อสร้างบดบังจนขาดความสง่างาม โดยผลกระทบหลักจากการใช้ที่ดินอย่างไม่เหมาะสมของผู้คนและชุมชน ได้แก่ การสร้างสิ่งก่อสร้างรุกล้ำเขตหรือบดบังโบราณสถาน สร้างความสกปรกไม่เป็นระเบียบและก่อมลพิษ การดึงดูดการจราจร หรือการใช้ที่ดินไม่เหมาะสมที่ทำลายคุณค่าในบริเวณโบราณสถาน รวมถึงปัญหาการใช้ที่โล่งว่างและการครอบครองหรือใช้ประโยชน์ไม่เหมาะสมกับเอกลักษณ์ของบริเวณ

ในด้านการศึกษาระดับใช้มาตรการในควบคุมการใช้ที่ดินของเมืองและพื้นที่โดยรอบโบราณสถาน พบว่า ในพื้นที่ผังเมืองรวมจังหวัดนครปฐมมีกฎหมายบังคับใช้เป็นจำนวนมาก ในทางปฏิบัติแม้ว่าจะมีนโยบายให้หน่วยงานเจ้าของเรื่องประสานและเชื่อมโยงความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆ เข้าด้วยกันแต่ในทางปฏิบัติจริงค่อนข้างยาก รวมทั้งของกฎหมายต่างๆ มีวัตถุประสงค์เฉพาะอย่างไม่สนองเป้าหมายการพัฒนาเมืองโดยรวม และการที่กฎหมายที่บังคับใช้ส่วนใหญ่จะให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติใช้ดุลพินิจในการบังคับใช้มากเกินไป ทำให้การบังคับใช้กฎหมายที่มีอยู่ไม่ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์เท่าที่ควร

การพัฒนาที่ผ่านมาส่งผลให้นครปฐมทำหน้าที่เมืองปริมณฑลทำให้ชุมชนเมืองนครปฐมมีการเติบโตในทุกด้าน แต่เป็นที่น่าเสียดายที่การพัฒนาดังกล่าวส่งผลให้เมืองมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ล้อมรอบบริเวณเมืองซึ่งเป็นแหล่งโบราณสถานอันมีคุณค่าและแหล่งชุมชนที่มีความสำคัญต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้ส่งผลกระทบต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทต่างๆ ของเมือง จากการเน้นการลงทุนเต็มศักยภาพ จนขาดการคำนึงถึงความเหมาะสมในการใช้ประโยชน์พื้นที่ในการพัฒนาเมือง จึงควรที่จะต้องมีการศึกษาให้สามารถหาแนวทางปฏิบัติที่จะจัดการการใช้ประโยชน์ที่เหมาะสม กล่าวคือมีความจำเป็นที่จะต้องมีการวางแผนเพื่อพัฒนาโดยคำนึงถึงระบบต่างๆ ในกรอบการพัฒนาได้เท่าที่ไม่ทำลายบริเวณที่ควรอนุรักษ์หรือเท่าที่พื้นที่สามารถรองรับกิจกรรมการพัฒนาได้ เพื่อเป็นการควบคุมการขยายตัวที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาชุมชนเมือง

6.2 แนวทางและข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาเมืองและพื้นที่โบราณสถาน

เมืองนครปฐมเป็นเมืองที่มีบทบาทและหน้าที่สำคัญหลายอย่าง ได้แก่ เป็นเมืองที่มีโบราณสถานที่สำคัญ เป็นศูนย์กลางการค้า เกษตรกรรม อุตสาหกรรม การคมนาคมทั้งทางรถยนต์และรถไฟ ศูนย์ราชการ มหาวิทยาลัย รวมทั้งจะเป็นแหล่งที่พักอาศัยของกรุงเทพมหานครในอนาคต บทบาทต่างๆ เหล่านี้ ก่อให้เกิดการเติบโตของชุมชนเมืองในทุกด้าน ซึ่งการเติบโตของชุมชนเมืองนครปฐมโดยปราศจากการกำหนดแนวทางควบคุมการพัฒนาที่ชัดเจนได้ก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น นครปฐมเป็นเมืองเก่าที่มีพัฒนาการของชุมชนมายาวนาน ดังนั้นบทบาทของเมืองนครปฐมซึ่งมีความสำคัญหลักอยู่ที่โบราณสถานและความเป็นมาทางประวัติศาสตร์จึงเป็นสิ่งที่ไม่มองข้ามไม่ได้ ควรต้องได้รับการวางแผนแก้ไขปัญหามาโดยควรมีการดำเนินการสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 ที่มีผลบังคับใช้ในปัจจุบัน อันมีวิสัยทัศน์การพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการรักษาสภาพสิ่งแวดล้อม เมืองนำอยู่ ระบบผังเมืองที่ดี เน้นการพัฒนาโดยคำนึงถึงการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม และความเป็นระเบียบเรียบร้อย รวมทั้งอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรม จึงควรกำหนดขอบเขตภาวะพัฒนาในแต่ละบริเวณ เพื่อความสะดวกในการควบคุมการพัฒนาทางกายภาพ และเพื่อป้องกันการพัฒนาที่อาจส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมความสำคัญของโบราณสถาน ดังนั้นการพัฒนาให้สอดคล้องกับแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถาน จึงต้องพิจารณาและกำหนดระดับของการพัฒนาในส่วน

พื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถานและความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ตลอดจนพื้นที่ที่ช่วยเสริมให้รับรู้ถึงความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์ โดยจากการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของพื้นที่ศึกษาการพัฒนาสภาพปัจจุบัน แนวโน้มการขยายตัวของชุมชน และแนวความคิดในการอนุรักษ์ ทำให้สามารถสรุปแนวความคิดในการอนุรักษ์และพัฒนาในพื้นที่เมืองนครปฐม ในรูปแบบ การพัฒนาเชิงอนุรักษ์ โดยแบ่งระดับการพัฒนาออกเป็น 3 ระดับด้วยกัน คือ พื้นที่อนุรักษ์ พื้นที่พัฒนากึ่งอนุรักษ์ และพื้นที่เพื่อการพัฒนาแบบก้าวหน้า¹

1. **พื้นที่อนุรักษ์** ได้แก่ พื้นที่โบราณสถานสำคัญๆ คือ โบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียน และพื้นที่ที่เสนอให้ประกาศเป็นเขตโบราณสถานเพิ่มเติม
2. **พื้นที่พัฒนากึ่งอนุรักษ์** ได้แก่ พื้นที่ที่อยู่ต่อเนื่องกับโบราณสถานที่สำคัญที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ซึ่งพื้นดังกล่าวยังมีการพัฒนาและมีการเติบโตเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอด จึงต้องมีการควบคุมอาคารและการใช้พื้นที่ เพื่อช่วยส่งเสริมบรรยากาศและความน่าอยู่ รวมทั้งสภาพแวดล้อมของบริเวณโบราณสถานที่สำคัญ
3. **พื้นที่พัฒนาแบบก้าวหน้า** ได้แก่ พื้นที่ส่วนที่กำหนดให้รองรับการขยายตัวของเมืองหรืออยู่ในส่วนที่มีแนวโน้มของทิศทางการขยายตัวของเมืองในอนาคต

การประยุกต์แนวคิดดังกล่าวเพื่อใช้กับเมืองนครปฐมนั้น เพื่อให้การพัฒนาและขยายตัวของชุมชน ซึ่งจำเป็นต้องเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ตามสภาวะการณ์ของเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปให้เป็นไปอย่างมีระเบียบ และเพื่อควบคุมการใช้ที่ดินและกิจกรรมบริเวณข้างเคียงมิให้เกิดผลกระทบทางลบต่อโบราณสถานที่สำคัญ

การศึกษาดังนี้เสนอแนะให้มีการใช้ที่ดินในพื้นที่ต่างๆ ตามแนวคิดข้างต้น ดังนี้

- **พื้นที่อนุรักษ์** ได้แก่ บริเวณเขตโบราณสถานสำคัญๆ คือ โบราณสถานที่ได้รับขึ้นทะเบียน ได้แก่ องค์พระปฐมเจดีย์ วัดพระปฐมเจดีย์ฯ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระปฐมเจดีย์ วัดพระงาม พระราชวังสนามจันทร์ สระน้ำจันทร์ วัดพระประโทนเจดีย์ฯ เจดีย์จุลประโทน วัดธรรมศาลา
- **พื้นที่พัฒนากึ่งอนุรักษ์** ได้แก่ พื้นที่เช่น ชุมชนหลังวัง ชุมชนสระบัว ชุมชนปลายคลองเจดีย์บูชา ชุมชนต้นสน ชุมชนตรอกโรงรูปโดยรอบพระราชวังสนามจันทร์ ชุมชนโดยรอบบริเวณโดยรอบองค์พระปฐมเจดีย์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติวัดพระปฐมเจดีย์ วัดพระงาม ได้แก่ ชุมชนตลาดบน ตลาดล่าง ชุมชนริมคลองวัดพระงาม ชุมชนพญาพาน ชุมชนหลังโรงจำนำ ชุมชนหลังศูนย์พัฒนาเด็ก ชุมชนราชวิถี ชุมชนตลาดไอบีเดีย ชุมชนโพธิ์จันทน์ ชุมชนจตุรัสพัฒนา ชุมชนคชกฤต ชุมชนทางหลวง ชุมชนเทศบาลฯ ชุมชนบ่อแดง ชุมชนพระงาม 2 ชุมชนพระงาม 3 ชุมชนหน้าสถานีรถไฟ ชุมชนข้างสมาคมแช่ลิ้ม และชุมชนโดยรอบวัดพระประโทนเจดีย์ฯ เจดีย์จุลประโทน และวัดธรรมศาลา ได้แก่

¹ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, การพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม (กรุงเทพฯ: บริษัทคุ้มครองมรดกไทย, 2541), หน้า 19.

ชุมชนพระประโทน ชุมชนปฐมธานี ตลอดจนชุมชนโดยรอบวัดพระเมรุ อันได้แก่ ชุมชนตั้งศรี ชุมชนพุทธรักษาชุมชนบ้านไผ่เตย ชุมชนตลาดปฐมมงคล ที่อยู่ต่อเนื่องกับโบราณสถานที่สำคัญซึ่งการพัฒนาในพื้นที่ยังคงมีอยู่ตลอดเวลา

- พื้นที่พัฒนาแบบก้าวหน้า ได้แก่ บริเวณที่อยู่ในส่วนที่เป็นศูนย์กลางทางการค้าใหม่ทางด้านใต้ริมถนนเพชรเกษม และพื้นที่ด้านใต้ถัดจากถนนเพชรเกษม ซึ่งพื้นที่เหล่านี้อยู่ในส่วนมีแนวโน้มอยู่ในทิศทางการขยายตัวของเมือง

มาตรการที่เสนอแนะสำหรับการจัดการพื้นที่ทั้ง 3 ส่วน ข้างต้นนั้น มีดังนี้

1. พื้นที่อนุรักษ์ ได้แก่ บริเวณโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนบัญชีโบราณสถาน และพื้นที่ที่ได้รับการระวางแนวเขตโบราณสถานแล้ว ให้กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินของบริเวณเป็นประเภทสถาบันศาสนา หรือการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอนุรักษ์และส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย กิจกรรมในพื้นที่เหล่านี้ควรใช้เพื่อการประกอบศาสนกิจ (โบราณสถานประเภทวัด) การศึกษา การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ส่วนการใช้พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวต้องมีการระบุของเขตของพื้นที่ที่นักท่องเที่ยวและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงได้ โดยต้องมีการควบคุมการจราจรในพื้นที่ให้อยู่ในปริมาณที่พื้นที่สามารถรองรับได้ และห้ามกระทำกิจการการค้าประเภทตลาดสด การค้าประเภทตลาดนัด และการค้าประเภทหาบเร่ แผงลอยและรถเข็นในบริเวณโบราณสถาน

2. พื้นที่พัฒนากึ่งอนุรักษ์ ได้แก่ ชุมชนโดยรอบโบราณสถานต่างๆ ที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น ให้พื้นที่นี้เป็นพื้นที่อนุรักษ์ในลักษณะเพื่อการพักอาศัยและกึ่งพาณิชย์ เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีการใช้พื้นที่ร่วมกันของการค้าและการอยู่อาศัย การกำหนดพื้นที่นี้ยึดตามสภาพปัจจุบันของพื้นที่ที่มีความหลากหลายของกิจกรรมที่ประกอบไปด้วย การเป็นชุมชนเก่าที่มีบรรยากาศของการอยู่อาศัย อาคารสำนักงาน อาคารเพื่อการค้า อาคารหน่วยงานราชการ และโบราณสถานที่มีคุณค่าโดยในการกำหนดนี้เป้าหมายหลักเพื่อ การสร้างความเป็นระเบียบและดำรงรักษาบรรยากาศความน่าอยู่ของชุมชนพักอาศัยโดยรอบโบราณสถานที่มีวิวัฒนาการมาพร้อมกับเมือง

มาตรการและข้อเสนอแนะในบริเวณนี้ ได้แก่

- ควรกำหนดให้มีการใช้ที่ดินเพื่อการเป็นที่อยู่อาศัยประเภทบ้านเดี่ยว และอาคารพาณิชย์ประเภทการค้าและการบริการที่ไม่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม

- ต้องมีการควบคุมการก่อสร้าง ไม่ให้มีการก่อสร้างอาคารที่มีความสูงจนบดบังหรือโดดเด่นกว่าโบราณสถาน รวมทั้งควบคุมมิให้มีความหนาแน่นมากเกินไป

- อาคารและกิจการที่สร้างมลภาวะกับสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของย่านที่ยังคงดำเนินอยู่ ต้องย้ายออกจากพื้นที่หรือควบคุมให้เข้มงวดมิให้เกิดผลเสียต่อผู้อยู่อาศัย

- ควบคุมและจำกัดปริมาณการจราจรที่เข้าสู่พื้นที่ รวมทั้งมีการวางเส้นทางเดินของระบบขนส่งสาธารณะที่เป็นรถโดยสารประจำทางขนาดกลางกับรถสองแถวขนาดเล็กให้เป็นระบบที่มี

เส้นทางที่แน่นอน ซึ่งเป็นการลดปริมาณการจราจรที่ไม่จำเป็น ในขณะที่เดียวกันส่งเสริมให้ใช้การสัญจรด้วยเท้ารับต่อทอดไปจากการขนส่งสาธารณะไปยังสถานที่ที่ต้องการ

- ชุมชนรอบโบราณสถานที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวต้องมีการจัดพื้นที่ในด้านการบริการแก่นักท่องเที่ยวอย่างเป็นระเบียบ ตั้งแต่สถานที่จอดรถ ร้านค้าอาหาร ขายของที่ระลึก และสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ให้เป็นพื้นที่ที่สามารถควบคุมเรื่องความสะอาดและความเป็นระเบียบได้สะดวก

- บริเวณโดยรอบโบราณสถาน ควรมีการการพื้นที่ให้ส่งเสริมความสง่างามหรือจัดให้เป็นพื้นที่เพื่อการประกอบกิจกรรมทางศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน ไม่ให้มีกิจกรรมที่ก่อให้เกิดเสียงดังรบกวนการอยู่อาศัยและบริเวณโบราณสถาน

- มีการควบคุมกิจกรรมต่างๆ ที่ก่อให้เกิดการทำลายคุณค่าของโบราณสถานทั้งด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม หรือแสดงถึงการไม่ตระหนักหรือการไม่เห็นคุณค่าของโบราณสถาน การควบคุมกิจกรรมที่ไม่เหมาะสมและอาจลดคุณค่าของบริเวณโบราณสถาน ได้แก่ โรงงานทุกประเภท ตามกฎหมายว่าด้วยโรงงาน สถานที่บรรจุและเก็บก๊าซ สถานที่ใช้เก็บน้ำมันเชื้อเพลิงเพื่อการจำหน่าย การเลี้ยงสัตว์เพื่อการค้า คลังสินค้า ไซโลเก็บผลผลิตทางการเกษตร สถานที่กำจัดมูลฝอย การซื้อขายเศษวัสดุ สุสาน ฌาปนสถาน โรงแรมและสถานบันเทิง

3. พื้นที่พัฒนาแบบก้าวหน้า เป็นพื้นที่ที่กำหนดเพื่อรองรับการพัฒนาและขยายตัวของชุมชน เนื่องจากการอนุรักษ์นั้นเป็นการจำกัดต่อการขยายตัวของชุมชน พื้นที่นี้จะมีการควบคุมเรื่องการอนุรักษ์ไม่มากนัก เพื่อให้เมืองได้มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจตามสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ ทั้งนี้เพื่อมิให้เกิดกิจกรรมใหม่เข้าไปรบกวนหรือนำไปสู่การลดคุณค่าของพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ต่างๆ ของเมือง และเพื่อรองรับการเป็นชุมชนพักอาศัยในเขตปริมาณสูง จึงต้องมีการกำหนดพื้นที่เพื่อการขยายตัวของชุมชน ให้ชุมชนมีการขยายตัวทั้งภาคเศรษฐกิจและสังคม โดยคุณค่าของความเป็นเมืองเก๋ายังคงอยู่คู่กับการพัฒนาใหม่ๆในพื้นที่ ซึ่งการกำหนดพื้นที่ดังกล่าวยึดตามแนวถนนเพชรเกษมสายเลี่ยงเมืองไปทางด้านใต้ โดยควรส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่ว่างที่มีศักยภาพเช่น พื้นที่ชุมชนบ้านสวนอนันต์ บ้านโพธิ์ทอง บ้านห้วยจรเข้ บ้านวังไทร บ้านถนนขาด โดยมีคลองหนองดินแดงและคลองบางแหมเป็นขอบเขตของเมือง และจัดพื้นที่ให้มีความสมบูรณ์ภายในชุมชนลดการเดินทางขนส่งเพื่อแก้ไขปัญหาการจราจรติดขัด เป็นเมืองที่มีคุณภาพทางด้านการเป็นเมืองที่น่าอยู่อาศัย การพัฒนาในพื้นที่ดังกล่าวมุ่งเน้นให้ชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่มีคุณภาพชีวิตที่ดี และเสนอมาตรการอย่างกว้างๆ ดังนี้

- ควบคุมบริเวณที่ต่อเนื่องโดยรอบพื้นที่พัฒนาถึงอนุรักษ์ ให้ใช้เพื่อพักอาศัยกิ่งพาณิชย์ มิให้สร้างอาคารสิ่งปลูกสร้างที่สามารถเปลี่ยนแปลงการใช้งานเป็นกิจการหรือกิจกรรมอื่นๆ ที่เกิดผลกระทบต่อพื้นที่อนุรักษ์

- กำหนดให้มีสวนสาธารณะ สวนหย่อม สถานที่เพื่อการนันทนาการ และเสริมสร้างคุณภาพชีวิต

- มีการจัดระเบียบและควบคุมโรงงานอุตสาหกรรมที่อาจสร้างมลพิษ ให้อยู่ในบริเวณที่เหมาะสม ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อสภาพการอยู่อาศัย

เพื่อให้มีแนวทางที่ชี้เฉพาะในการจัดการบริเวณโบราณสถานในแต่ละย่าน ให้มีการใช้ที่ดิน และกิจกรรมที่เหมาะสม ในการศึกษาคั้งนี้จึงเสนอแนะแนวทางการจัดการบริเวณโบราณสถานและชุมชนโดยรอบ ดังนี้

1. ย่านสนามจันทร์

สภาพแวดล้อมปัจจุบันของย่านนี้ถูกใช้ประโยชน์โดยไม่สอดคล้องกับความสำคัญของพื้นที่ เช่น สนามกีฬา และสวนสัตว์ เป็นต้น ส่วนพื้นที่ภายนอกถูกใช้เป็นย่านพักอาศัย ย่านการค้า และสถานศึกษา ซึ่งบริเวณพระราชวังสนามจันทร์ เป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าทางศิลปกรรมของชาติ สมควรอนุรักษ์ และกำหนดการใช้สอยของพื้นที่ทั้งในเขตพระราชวังสนามจันทร์และบริเวณโดยรอบ ซึ่งได้แก่ การใช้ประโยชน์ที่ดิน ความสูงของอาคาร ที่โล่งว่าง เพื่อมิให้เป็นการทำลายคุณค่าของอาคารและพื้นที่พระราชวังสนามจันทร์

การจัดการต้องพิจารณาน้ำที่ประโยชน์ใช้สอยหลักของพื้นที่แต่ละบริเวณเป็นสำคัญ โดยพื้นที่บริเวณที่ศึกษานี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 5 บริเวณ คือ

1. บริเวณพื้นที่พระราชวังสนามจันทร์ ตามประกาศเขตโบราณสถาน โดยพื้นที่ส่วนใหญ่ล้อมรอบด้วยคลองสนามจันทร์ เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญที่สุด ควรพัฒนาให้เป็นพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ โดยหลีกเลี่ยงการก่อสร้างหรือกิจกรรมทุกอย่างที่เป็นการทำลายและส่งผลให้พระราชวังสนามจันทร์ต้อยค่าลง บริเวณพระราชวังสนามจันทร์ซึ่งปัจจุบันเป็นพื้นที่สวน ไม่ให้มีการก่อสร้างใหม่ใดๆ เพิ่มขึ้นมาทั้งสิ้น กำหนดมาตรการด้านกฎหมายควบคุมมิให้มีการปลูกสร้างอาคารใดๆโดยรอบพระที่นั่งสนามกีฬา อาคารที่เป็นโรงยิม สระว่ายน้ำ และสวนสนุกที่สร้างความจอบรรเทาผลกระทบการใช้งานหรืออาจต้องไปสร้างในสถานที่อื่น อาคารเก่าและกลุ่มอาคารบ้านพักที่ทรุดโทรมควรต้องได้รับการปรับปรุงเพื่อให้มีการดูแลรักษาและไม่ปล่อยให้ทรุดโทรมเพื่อประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวในบริเวณ เส้นทางสัญจรเข้าออกพระราชวังที่ผ่านทางสะพานรามประเวศน์นั้น ควรอนุญาตให้ใช้เพื่อการสัญจรโดยเท้าไม่อนุญาตให้รถจักรยานยนต์ผ่านสะพานดังกล่าว

ขณะนี้มีการจัดตั้งศูนย์ราชการในพื้นที่นอกเมือง ดังนั้นส่วนราชการต่างๆจะย้ายออกไป ทำให้สามารถพัฒนาพื้นที่ที่มีคุณค่านี้ให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเป็นประโยชน์ในด้านอนุรักษ์และสันตนาการนั้นมีความเป็นไปได้สูง

2. บริเวณด้านทิศเหนือและทิศตะวันออก จนถึงถนนเหนือวังและถนนหน้าวัง

ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของโรงเรียนตำรวจภูธร 7 และย่านพักอาศัยหนาแน่นปานกลาง โรงเรียนตำรวจภูธรนั้นควรควบคุมการก่อสร้างอาคารสูงไม่ให้มีมากกว่าเดิม ส่วนชุมชนบริเวณถนนเหนือวังและหน้าวังให้เป็นพื้นที่กึ่งอนุรักษ์ (การอยู่อาศัยกึ่งพาณิชย์)

3. บริเวณด้านทิศตะวันตก ปัจจุบันเป็นพื้นที่ของมหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนมหาวิทยาลัยศิลปากร กำหนดให้อยู่ในขอบเขตเท่าเดิม แต่จะต้องกำหนดความสูงของอาคารให้เหมาะสมและสอดคล้องกับการอนุรักษ์พระราชวังสนามจันทร์

4. บริเวณด้านทิศใต้ จนถึงถนนราชวิถี ปัจจุบันเป็นพื้นที่หน่วยราชการและย่านที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง ต้องควบคุมมิให้สร้างอาคารสูง โดยเฉพาะการก่อสร้างอาคารพาณิชย์และอาคารที่พัก

5. บริเวณสระน้ำจันทร์ควรเป็นส่วนและที่พักผ่อนแบบสงบ (Passive) ไม่มีเสียงและสิ่งรบกวน ต้องมีการรักษาความสะอาดของพื้นที่และควรมีป้ายแสดงให้เห็นค่าความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ร่วมกับการเป็นพื้นที่สวนสาธารณะ

2. ย่านองค์พระปฐมเจดีย์

เป็นบริเวณสำคัญทางศาสนาโดยมีองค์พระปฐมเจดีย์เป็นโบราณสถานขนาดใหญ่ และนอกจากนี้บริเวณองค์พระปฐมเจดีย์ยังเป็นที่ว่างกลางเมืองขนาดใหญ่ และเคยมีมุมมองที่สวยงามเชื่อมต่อกับสถานีรถไฟที่อยู่ทางทิศเหนือผ่านทางสะพานเจริญศรัทธาที่ข้ามคลองเจดีย์บูชา ซึ่งเป็นการออกแบบผังบริเวณโดยสมเด็จพระยานริศรานุวัดติวงศ์ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5

ปัจจุบันพื้นที่ย่านนี้ โดยเฉพาะภายในบริเวณองค์พระปฐมเจดีย์มีการก่อสร้างอาคารและสาธารณูปโภคในตำแหน่งที่ไม่เหมาะสม ทำให้เกิดความแออัด รกรุงรัง และเป็นการทำลายทัศนียภาพขององค์พระปฐมเจดีย์ ส่วนพื้นที่ภายนอกด้านทิศเหนือเป็นที่ตั้งของตลาดขนาดใหญ่ 2 ตลาด ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดความพลุกพล่านและสกปรกในย่านนี้

บริเวณองค์พระปฐมเจดีย์เป็นที่ว่างกลางเมืองที่มีคุณค่าทางศิลปกรรมและวัฒนธรรมของชาติ ที่ว่างดังกล่าวมีพื้นที่ขนาดใหญ่ซึ่งสามารถสร้างประโยชน์ให้แก่ชาวนครปฐมและชาวไทยในกิจกรรมทางวัฒนธรรมได้ จำเป็นต้องมีการควบคุมกิจกรรม ขนาดของกิจกรรม เพื่อให้เกิดความสง่างามในภาพรวมขององค์พระปฐมเจดีย์ โดยต้องพิจารณาน้ำที่ประโยชน์ใช้สอยหลักของแต่ละบริเวณเป็นสำคัญ โดยพื้นที่บริเวณที่ศึกษาสามารถแบ่งออกเป็น 4 บริเวณ คือ

1. บริเวณลานชั้นบนองค์พระปฐมเจดีย์ ควรพัฒนาให้เป็นพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ โดยหลีกเลี่ยงการก่อสร้างและกิจกรรมทุกอย่างที่เป็นการทำลายและส่งผลกระทบต่อองค์พระปฐมเจดีย์ด้วยค่าลง

2. บริเวณชั้นล่างซึ่งเป็นพื้นที่ว่างและปัจจุบันมีกิจกรรม ตลอดจนการก่อสร้างอาคารที่ไม่ส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ตั้งงามขององค์พระปฐมเจดีย์ ควรได้รับการพัฒนาเป็นพื้นที่เพื่อการรองรับกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเคารพสักการะพระปฐมเจดีย์และพัฒนาสภาพแวดล้อมให้น่าดู รวมทั้งพัฒนาให้เป็นพื้นที่เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจและลานกิจกรรมทางวัฒนธรรมของเมือง ตลอดจนมีการจัดการเรื่องต่างๆ เช่น

- จัดการใช้ที่ดินภายในบริเวณวัดใหม่ โดยแบ่งเขตพุทธาวาส สังฆาวาสและ

เขตจัดหาผลประโยชน์ให้เป็นสัดส่วน และต้องกำหนดตำแหน่งที่ตั้งกิจกรรมให้สอดคล้องกับการใช้ที่ดิน ในผังบริเวณของวัด เช่น การกำหนดการใช้ที่ดินเพื่อการท่องเที่ยว เพราะกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นนั้นอาจมีปริมาณมากเกินไปจนควบคุมสภาพแวดล้อมไม่ได้และทำลายสภาพบรรยากาศทางวัฒนธรรมของบริเวณ การควบคุมประเภทของกิจกรรม ปริมาณ ขนาดของกิจกรรมและจำนวนผู้ท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมาก

- การจัดระเบียบระบบการสัญจรภายในให้เป็นไปในทิศทางเดียวและเป็นวงรอบซึ่งสามารถเข้าถึงโบราณสถาน เพื่อกิจกรรมการท่องเที่ยวและกิจกรรมทางศาสนาได้ด้วยความเป็นระเบียบ
- เสนอแนะให้ระบุพื้นที่จอดรถเดิมภายในวัดให้แน่นอน หรือไปอยู่ในที่ใหม่นอกบริเวณวัด โดยอาจพิจารณาจัดร่วมกับพื้นที่จอดรถอื่นๆภายในชุมชนเมือง ซึ่งในบริเวณเดียวกันกับที่จอดรถ อาจมีศาลาบริเวณสำหรับขายของที่ระลึกหรือเครื่องดื่มให้เป็นระเบียบ และห่างจากเขตโบราณสถานออกไป อย่างน้อย 20 เมตร
- การค้าขายอาหารในบริเวณลานด้านล่างในเวลากลางวัน ควรมีการควบคุมเรื่องความสะอาดของบริเวณ

3. บริเวณตลาดด้านทิศเหนือที่ปัจจุบันเป็นย่านการค้า ตลาดสดที่มีกิจกรรมที่พลุกพล่านเกือบทั้งวัน ในระยะแรกควรมีการควบคุมไม่ให้มีกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความวุ่นวายสับสน เช่น ตลาด ท่ารถ แผงลอยขายสินค้าและร้านขายอาหาร ควบคุมการก่อสร้างอาคารไม่ให้มีการขยายตัวมากเกินไปกว่าที่มีอยู่ ควรได้รับการพัฒนาให้ลดความเข้มข้นของกิจกรรมลง รวมทั้งต้องมีการจัดระบบจราจรในย่านนี้ให้มีความสัมพันธ์และระบบหมุนเวียนภายในให้ประสานกันทั้งเมือง การจัดการพื้นที่ที่มีความวุ่นวายจากท่ารถริมคลองเจดีย์บูชาถนนพญาพานและบริเวณอนุสาวรีย์พญาาง เสนอให้มีการย้ายไปใช้พื้นที่สถานีขนส่งจังหวัดที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์เต็มประสิทธิภาพ เพราะในปัจจุบันสถานีขนส่งซึ่งมีทำเลที่ตั้งอยู่ใกล้กับบริเวณองค์พระปฐมเจดีย์และตลาดยังมีความเข้มข้นของการใช้งานในพื้นที่น้อย แต่สิ่งที่จะต้องมีการจัดการเบื้องต้นคือ ต้องจัดการให้มีทางเข้าออกได้หลายทางเพื่อเอื้อต่อความคล่องตัวในการสัญจรทั้งรถประจำทางขนาดใหญ่และรถโดยสารขนาดเล็กสายต่างๆ *

4. บริเวณตึกแถวตั้งแต่คลองเจดีย์บูชา ถนนพญาพาน จนถึงสถานีรถไฟ ปัจจุบันเป็นท่ารถ คลังสินค้าและที่อยู่อาศัยหนาแน่น บริเวณริมสถานีรถไฟใกล้กับวัดพระงาม ถูกใช้เป็นที่ตั้งแผงลอยขายสินค้าสด ควรได้รับการพัฒนาให้มีความเป็นระเบียบของกิจกรรมและพัฒนาให้เป็นพื้นที่รองรับการตั้งแผงลอย ตลาดนัดชั่วคราวและขายสินค้าพื้นเมือง โดยมีความสะอาดและเป็นระเบียบโดยไม่ส่งผลกระทบต่อมุมมองของพระปฐมเจดีย์ และจากการที่พื้นที่นี้มีมุมมองที่สวยงามเชื่อมต่อกับสถานีรถไฟทาง

* เทศบาลนครนครปฐมได้มีการจัดการความเป็นระเบียบของบริเวณ โดยจัดระเบียบของการแผงลอยร้านค้าที่อยู่บริเวณบาทวิถี ให้ย้ายเข้าไปขายภายในตลาดบน-ตลาดล่าง และจัดสรรพื้นที่ให้ผู้ขายสินค้าประเภทของสดไปขายในที่ใหม่บริเวณใกล้กับตลาดปฐมมงคล แต่ยังไม่ได้มีการสร้างอาคารถาวรให้ และในส่วนของจราจร มีการปรับปรุงทิศทางการเดินรถใหม่ และจัดพื้นที่จอดรถบริเวณริมคลองเจดีย์บูชาถนนพญาาง

ทิศเหนือผ่านทางสะพานเจริญศรัทธาที่ข้ามคลองเจดีย์บูชาไปสู่องค์พระปฐม ซึ่งถ้าชุมชนถ้าจัดบริเวณนี้ให้มีความเรียบร้อยสวยงามจะเป็นการเพิ่มความงามในการมองและเพิ่มที่ว่างให้รู้สึกกว้างขวางขึ้น

ส่วนประเด็นการจัดการเรื่องการค้าขายและความสะอาดของพื้นที่สาธาณะนั้น การใช้อำนาจในการควบคุมต้องคำนึงถึงการดำเนินชีวิต กิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนด้วย

3. ย่านวัดพระประโทนเจดีย์ฯ

บริเวณนี้เป็นบริเวณที่สำคัญทางศาสนา โดยมีพระประโทนเจดีย์และเจดีย์จุลประโทนเป็นโบราณสถานที่ป็นศูนย์กลางของเมืองโบราณสมัยทวารวดีที่มีอายุเก่าแก่นับพันปี รวมทั้งวัดธรรมศาลาในเทศบาลตำบลธรรมศาลาเป็นวัดสำคัญที่สำคัญแห่งหนึ่งของชุมชน การใช้ที่ดินในภาพรวมของย่านนั้นเป็นชุมชนอยู่อาศัยและประกอบการค้าและบริการในพื้นที่ที่ติดกับถนนเพชรเกษม และตามถนนสายหลักอื่นๆ เช่น ถนนสายพระประโทน-บ้านแพ้ว ยกเว้นบริเวณวัดธรรมศาลาที่เป็นวัดซึ่งมีพื้นที่โดยรอบเป็นชุมชนชนบท ย่านนี้เป็นบริเวณที่มีคุณค่าทางโบราณสถานที่สำคัญของประเทศ สมควรจะต้องมีการอนุรักษ์พัฒนาสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ของบริเวณนี้และควบคุมกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการทำลายสภาพแวดล้อมทั้งในและนอกบริเวณเจดีย์ทั้งสอง โดยสามารถแบ่งออกเป็น 4 บริเวณ คือ

1. บริเวณพระประโทนเจดีย์เจดีย์ จุลประโทนเจดีย์ และพื้นที่โดยรอบ ควรรักษาให้เป็นพื้นที่การอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย ห้ามประกอบกิจกรรมทุกอย่างที่เป็นการทำลายและส่งผลให้เจดีย์ทั้งสองด้อยค่าลง อาจก่อสร้างทางเท้าเชื่อมระหว่างเจดีย์ทั้งสอง โดยออกแบบให้เป็นทางที่ร่มรื่น ไม่ส่งเสริมให้มีการใช้ยานพาหนะที่มีความเร็วและเสียงดัง และเพื่อเป็นการคุ้มครองพื้นที่บริเวณพระประโทนเจดีย์เจดีย์และเจดีย์จุลประโทน อาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พุทธศักราช 2504 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2535) จึงเสนอให้กำหนดพื้นที่รอบฐานเจดีย์ทั้งสองออกไปด้านละ 20 เมตร เป็นเขตโบราณสถาน

2. บริเวณพื้นที่วัดพระประโทนเจดีย์ฯ รวมทั้งพื้นที่ของโรงเรียนวัดพระประโทนเจดีย์เจดีย์และพื้นที่ของวิทยาลัยเทคนิคนครปฐม ซึ่งเป็นพื้นที่โดยรอบพระเจดีย์ทั้งสอง ควรได้รับการพัฒนาให้เป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเคารพสักการะพระเจดีย์ การศึกษาด้านโบราณคดีและพัฒนาภูมิทัศน์เพื่อส่งเสริมมุมมองของพระเจดีย์ทั้งสอง

3. บริเวณโดยรอบที่เหลือ ของวัดพระประโทนเจดีย์ฯ คือทางด้านทิศเหนือ ทิศตะวันออก และทิศตะวันตก ซึ่งปัจจุบันเป็นที่ตั้งแถวอาคารพาณิชย์ โรงงานขนาดเล็กและบ้านพักอาศัยถึงแม้จะมีความหนาแน่นน้อยอยู่ แต่ควรมีมาตรการควบคุมและวางแนวทางในการพัฒนาเพื่อมิให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของพระเจดีย์ทั้งสองในอนาคต

4. เสนอแนะพื้นที่ที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในย่านซึ่งไม่ได้มีการขึ้นทะเบียนแต่ควรมีการรักษาดูแลในเชิงอนุรักษ์ คือ บริเวณคูเมืองโบราณ เพื่ออนุรักษ์ไว้ซึ่งหลักฐานทางประวัติศาสตร์โบราณคดีที่สำคัญและแสดงวิวัฒนาการของเมืองนครปฐมในอดีต จึงควรมีแผนงานและโครงการ

คุ้มครองพื้นที่บริเวณคูเมืองโบราณ เพื่อให้เค้าโครงของเมืองเก่าปรากฏให้ประชาชนได้ทราบประวัติ และเห็นการตั้งถิ่นฐานของบรรพบุรุษ จึงเสนอให้มีการดำเนินการ ดังต่อไปนี้

- เสนอให้การใช้ประโยชน์ที่ดินในผังเมืองรวมเมืองนครปฐม กำหนดให้ตลอดแนว คูเมืองและบริเวณที่ดินริมตลิ่งทั้งสองข้างด้านละประมาณ 20 เมตรจากประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลางและที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อยเป็นประเภทที่โล่งเพื่อนันทนาการและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อควบคุมการก่อสร้างมิให้ลุกล้ำพื้นที่ของคูเมือง รวมทั้งควรประกาศเขตพื้นที่คูเมืองให้เป็นเขตโบราณสถาน เพื่อป้องกันการรุกรานอย่างถาวร และห้ามขุดดิน ตักดิน หรือกระทำการใดๆ อันเป็นการทำลายลักษณะทางกายภาพ รูปทรงและส่วนที่เป็นองค์ประกอบของคูเมือง เว้นแต่เพื่อการอนุรักษ์พื้นที่เพื่อการก่อสร้างทางสัญจรเดินเท้าเพื่อการเข้าถึงโบราณสถานและนันทนาการ

- ทำการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเห็นความสำคัญของคูเมืองโบราณ เพื่อช่วยกันป้องกันการรุกรานพื้นที่คลองและเพื่อช่วยกันรักษาความสะอาดของน้ำในคูเมือง

- ให้มีลักษณะของที่ดินสาธารณะประโยชน์ ควรดำเนินการฟื้นฟูความสำคัญ โดยจัดให้มีสัญลักษณ์แนวเขตที่ชัดเจน แต่เนื่องจากอยู่ในเส้นทางสัญจรที่มีความสำคัญของเมือง จึงควรมีการดำเนินการให้ผู้คนได้รับรู้ว่ากำลังสัญจรอยู่บนพื้นที่ซึ่งเคยเป็นส่วนสำคัญของเมืองนครปฐม โดยมีป้ายบอกประวัติไว้ชัดเจน ตลอดจนรูปแบบของคูเมืองในอดีตว่ามีรูปแบบเป็นแบบใด เพื่อช่วยก่อให้เกิดภาพและความเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น หรือสร้างทางเดินหรือถนนรอบคูเมืองโบราณเพื่อเป็นแนวเขตอนุรักษ์ ป้องกันการรุกรานพื้นที่คลองและส่งเสริมให้ริมคูเมืองให้มีบรรยากาศที่ดีของการพักผ่อน การอนุรักษ์และการท่องเที่ยว

4. ย่านวัดพระเมรุ

พื้นที่ย่านนี้บางส่วนได้รับการคุ้มครองโดยผังการใช้ที่ดินของผังเมืองรวมเมืองนครปฐมที่กำหนดชุมชนริมเส้นทางจากวัดพระเมรุสู่องค์พระปฐมเจดีย์เป็นพื้นที่อนุรักษ์เพื่อการอยู่อาศัยที่อาจช่วยไม่ให้เกิดกิจกรรมที่ไม่เหมาะสมได้บางส่วน แต่พื้นที่ใกล้เคียงอื่นๆ ควรได้รับการควบคุม เช่น

1. ควบคุมไม่ให้มีการก่อสร้างอาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่เพื่อการค้า และทั้งโรงงานทุกประเภท รวมทั้งควบคุมที่ดินพักอาศัยและพาณิชย์กรรมที่เป็นอยู่ไม่ให้สร้างปัญหาต่อโบราณสถาน และในอนาคตควรลดบทบาทของย่านการค้าบริเวณที่ผังเมืองรวมได้กำหนดให้เป็นย่านอนุรักษ์เพื่อการอยู่อาศัย

2. ควบคุมการเปิดกิจการที่ขัดแย้งต่อบริเวณอนุรักษ์ เช่น สถานบันเทิง

3. ควรมีการควบคุมปริมาณการจราจรของจุดต่อเชื่อมเมือง ให้ใช้พื้นที่อื่นๆ นอกจากแยกวัดพระเมรุเพื่อเข้าสู่เมือง รวมทั้งจัดระบบการจราจรบริเวณชุมชนตลาดปฐมมงคลให้เป็นระเบียบ

4. จัดสภาพบริเวณให้เป็นที่สังเกตและส่งเสริมให้เป็นพื้นที่เพื่อการศึกษา ร่องรอย

ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของเมือง ปัจจุบันพื้นที่นี้ยังมีการปลูกสร้างอาคารบริเวณถนนทวารวดี ยังมีน้อยอยู่ จึงสามารถสร้างเสริมความเด่นชัดของวัดพระเมรุได้

6.3 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

6.3.1 ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงมาตรการทางกฎหมาย

1. พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.2518 โดยเทศบาลนครนครปฐมประสานกับสำนักผังเมือง ดำเนินการกำหนดมาตรการลดบทบาทการใช้ที่ดินพาณิชย์กรรม และที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก และให้มีการกำหนดรายละเอียดปลีกย่อยในการควบคุมการใช้ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยให้ชัดเจน และควรมีการทำคู่มือที่เข้าใจง่ายสำหรับการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในสิทธิและเกิดความร่วมมือในการปฏิบัติตามข้อกำหนด

2. การควบคุมอาคาร ดำเนินการพิจารณาเพิ่มมาตรการในการควบคุมการก่อสร้างทั้งในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาลนครนครปฐมที่อยู่ในเขตผังเมืองรวม โดยใช้อำนาจแห่งพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร ดังนี้

(1) เทศบาลนครนครปฐมตราเทศบัญญัติโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 ตามมาตรา 9 และ 10 ในการตราเทศบัญญัติควบคุมอาคาร ในรายละเอียดด้านต่างๆตามมาตรา 8 ในเขตพื้นที่เทศบาล เพื่อเป็นมาตรการเสริมการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินของแต่ละประเภทที่กำหนดไว้ในแต่ละบริเวณของผังเมืองรวม ซึ่งจะทำให้ผังเมืองรวมมีความชัดเจนในการควบคุมความเด่นชัดในการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการก่อสร้างอาคาร และประกอบกิจการต่างๆ มากขึ้น

(2) กระทรวงมหาดไทยออกกฎกระทรวงโดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522 ควบคุมอาคารในพื้นที่ที่อยู่นอกเขตเทศบาล ซึ่งเป็นพื้นที่ต่อเนื่องและมีความสำคัญต่อการรองรับการพัฒนาเมืองที่กำลังมีการขยายตัว เพื่อเสริมการประกาศใช้บังคับผังเมืองรวมและขีดความสามารถของท้องถิ่นอื่นๆ ได้แก่ เทศบาลตำบลต่างๆ ที่ยังไม่พร้อมในการออกข้อบัญญัติท้องถิ่นเพื่อควบคุมอาคาร

3. การอนุรักษ์และปรับปรุงโบราณสถาน ดำเนินการประกาศเขตและขยายเขตโบราณสถานเพิ่มเติม โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.2504 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2535 โดยกรมศิลปากรเป็นผู้ดำเนินการและประสานงานกับส่วนราชการอื่นๆ โดยให้ทบพวบนวเขตโบราณสถานต่างๆที่ได้ประกาศเป็นเขตโบราณสถานไว้ว่ามีความเหมาะสมและเพียงพอต่อการคุ้มครองโบราณสถานจากผลกระทบจากการใช้ที่ดิน การกระทำหรือกิจการต่างๆ หรือไม่ ให้กรมศิลปากรกำหนดมาตรการต่างๆเพื่อการคุ้มครองโบราณสถานให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น รวมทั้งการประกาศขยายเขตโบราณสถานเพิ่มเติมจากแนวเขตเดิม และการพิจารณาระวางแนวเขตโบราณสถานในโบราณสถานที่ยื่นทะเบียนแต่ยังไม่ได้รับการระวางแนวเขตโบราณสถาน รวมทั้ง

ดำเนินการสำรวจโบราณสถานที่มีร่องรอยหรือหลักฐานแสดงว่าเป็นโบราณสถาน เพื่อจะได้ประกาศเป็นเขตโบราณสถานให้ครบทุกบริเวณ เช่น แนวเขตคูเมืองบางช่วง เป็นต้น

6.3.2 การประสานความร่วมมือของหน่วยงาน

การพัฒนาเมืองบนพื้นฐานการอนุรักษ์ เป็นภารกิจที่เกี่ยวข้องกับองค์กรหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐ เช่น สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อนุรักษ์จังหวัด ที่ดินจังหวัด อุตสาหกรรมจังหวัด ผังเมืองจังหวัด รวมทั้งหน่วยงานท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล และรัฐวิสาหกิจ ได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค การประปาส่วนภูมิภาค ฯลฯ การดำเนินงานของหน่วยงานเหล่านี้ในพื้นที่เมืองล้วนเกี่ยวข้องต่อโบราณสถาน ทั้งในแง่ของการบำรุงรักษา อนุรักษ์ และผลกระทบต่อโบราณสถาน จึงต้องสร้างระบบการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพและการดำเนินการเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

6.3.3 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา

ในฐานะที่เมืองนครปฐมเป็นเมืองที่ยังคงมีชีวิต การรักษาโบราณสถานให้คงอยู่กับเมืองนครปฐมนั้น คงไม่ได้หมายถึงการสงวนรักษาแบบที่เรียกว่า เก็บไว้ในตู้กระจก หากแต่โบราณสถานที่มีความสำคัญมาแต่อดีตนั้นยังต้องสามารถเอื้อประโยชน์หรือนำกลับมาใช้ประโยชน์ปัจจุบันได้ด้วย ดังนั้น การที่จะรักษาโบราณสถานอันมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในเมืองให้คงอยู่เพื่อสืบหาเรื่องราวของชุมชนนั้น นอกจากจะประกอบด้วยส่วนราชการที่เกี่ยวข้องแล้ว ควรที่จะส่งเสริมให้ประชาชนและองค์กรต่างๆ ในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนามนพื้นฐานการอนุรักษ์ โดยประเด็นสำคัญ คือ ต้องมีความสอดคล้องกับความต้องการและผลประโยชน์ของท้องถิ่น การอนุรักษ์ต้องเป็นไปในลักษณะที่เอื้อประโยชน์ให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นเป็นความสำคัญและเกิดจิตสำนึกในการบำรุงรักษา

เมืองและโบราณสถาน เพราะหากดำเนินการพัฒนาไม่สอดคล้องกับความต้องการและไม่เอื้อประโยชน์ประชาชนในท้องถิ่นแล้ว ก็เกิดความแปลกแยกกระห่างโบราณสถานและประชาชน ทำให้ประชาชนขาดความรู้สึกเป็นการเจ้าของและเกิดการต่อต้านที่จะให้ความร่วมมือในอนุรักษ์

ในส่วนของเมืองนครปฐม การส่งเสริมการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ภายใต้กรอบความเข้าใจที่ว่า การอนุรักษ์โบราณสถานคือการพัฒนาเมืองและชุมชน โดยชุมชนสามารถนำโบราณสถานอันเป็นทรัพยากรอันมีค่ามาช่วยก่อให้เกิดผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่ท้องถิ่น โดยไม่กระทบต่อคุณค่าและไม่สูญเสียเอกลักษณ์อันดีงามของโบราณสถาน การดำเนินการจัดการเพื่อส่งเสริมความร่วมมือในท้องถิ่นนั้นอาจทำได้ ดังนี้

1. การส่งเสริมให้การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในปัจจุบัน ให้มีส่วนที่จะอนุรักษ์และรักษาทรัพยากร อันได้แก่ โบราณสถานของชุมชน เนื่องจากการท่องเที่ยวได้นำเอกลักษณ์และคุณค่าของชุมชนเมืองผ่านตัวโบราณสถานสู่สายตานักท่องเที่ยวจำนวนมาก จึงมีส่วนให้ประชาชนตระหนักถึงคุณค่าของการร่วมมือกันดูแลรักษาโบราณสถานและบริเวณโดยรอบที่สื่อถึงเอกลักษณ์และคุณค่าของเมือง

2. การส่งเสริมให้ประชาชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของโบราณสถานและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง โดยการจัดตั้งเป็นองค์กรอิสระต่างๆ เช่น ชมรม สมาคม กลุ่ม ฯลฯ ในการอนุรักษ์และคุ้มครองสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นให้กว้างขวางขึ้น ซึ่งเป็นมาตรการหนึ่งในการลดปัญหาและยกระดับสภาพแวดล้อมโดยรอบโบราณสถานให้ดีขึ้น สำหรับแนวทางส่งเสริมให้ให้มีการจัดตั้งองค์กรเพื่อการอนุรักษ์และคุ้มครองโบราณสถานและสิ่งแวดล้อมโดยรอบระดับท้องถิ่นนั้น ในระยะแรกอาจทำได้โดย

(1) ขอความร่วมมือประชาชนในกลุ่มสาขาอาชีพที่เกี่ยวข้องกับบริเวณโบราณสถาน โดยตรง เช่น จัดตั้งสมาคมผู้ประกอบการค้ารอบบริเวณโบราณสถาน บริษัทและผู้ประกอบการอาชีพจัดทัวร์นำเที่ยว เพื่อส่งเสริมให้มีบทบาทในการช่วยอนุรักษ์โบราณสถานและรักษาความเรียบร้อยของบริเวณโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับอาชีพของตน

(2) ให้ศูนย์วัฒนธรรมที่มีอยู่ในจังหวัดต่างๆ จัดตั้งหน่วยอนุรักษ์โบราณสถานท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อ ให้นำหน่วยงานในท้องถิ่นช่วยเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในคุณค่าและความสำคัญของโบราณสถานของชาติ ตลอดจนความสำคัญของสิ่งแวดล้อมในส่วนที่เกี่ยวข้องให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว รวมทั้งมีการปรับปรุงการศึกษาทุกระดับในเรื่องการอนุรักษ์โบราณสถานของ และให้สถาบันศึกษาซึ่งมีอยู่แล้วในท้องถิ่นได้มีบทบาทในการกำหนดแนวทางอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณโบราณสถานของเมือง

(3) การสร้างกิจกรรมตามความเหมาะสมในบริเวณโบราณสถาน ที่มีได้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ การกำหนดให้เป็นที่ว่างพักผ่อนสาธารณะของชุมชนโดยรอบที่ขาดแคลนที่ว่างเพื่อนันทนาการ ให้ประชาชนมีส่วนในการใช้สอยและดูแลรักษาพื้นที่ เช่น บริเวณวัดพระเมรุ วัดพระประโทนเจดีย์ฯ

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในการช่วยกันบำรุงรักษาและจัดการโบราณสถานนั้น มีส่วนสำคัญที่จะส่งผลดีหลายประการ เช่น การก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่นจากการท่องเที่ยว รวมทั้งเป็นผลดีต่อการบำรุงรักษาและจัดการโบราณสถานอย่างยั่งยืน เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมที่มีคุณค่าและเอกลักษณ์ที่มีอยู่เดิม และยังมีบทบาทในการช่วยเหลือส่วนราชการในการอนุรักษ์และคุ้มครองสิ่งแวดลอม โดยเป็นผู้ที่คอยควบคุมกำกับดูแลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่รับผิดชอบ ขณะเดียวกันก็คอยสังเกตเฝ้าระวังการกระทำอันเป็นการทำลายโบราณสถานและสภาพแวดล้อมโดยรอบของบริเวณโบราณสถานแล้วรายงานให้ส่วนราชการได้ทราบ และยังมีบทบาทในการรณรงค์ กระตุ้น เผยแพร่ความรู้ข่าวสารด้านการอนุรักษ์ให้ประชาชน เป็นการปลูกฝังให้เยาวชนมีความรักและเห็นคุณค่าของโบราณสถาน ซึ่งจะช่วยลดปัญหาการถูกทำลายหรือลดคุณค่าของโบราณสถานจากการใช้ที่ดินและกิจกรรมที่ไม่เหมาะสมได้ส่วนหนึ่ง

แนวทางที่กล่าวมาข้างต้น เป็นข้อเสนอแนะเบื้องต้นที่อาจจะนำไปประยุกต์เพื่อการพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานของการอนุรักษ์ อันจะนำไปสู่การเป็นเมืองที่ตอบสนองบทบาทและหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ทั้งการเป็นพื้นที่ที่ได้รับการส่งเสริมการพัฒนาจากรัฐและการเป็นพื้นที่ชุมชนเก่าที่มีโบราณสถานอันทรงคุณค่า ซึ่งการพัฒนาเมืองภายใต้กรอบการอนุรักษ์นั้น คงไม่ประสบความสำเร็จโดยการดำเนินการของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง หากแต่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือทั้งทางวิชาการงบประมาณ บุคคลากร จากหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่นในการสนับสนุนการดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับสภาพของชุมชน ส่งเสริมให้เมืองนครปฐมเป็นเมืองที่น่าอยู่อาศัยและน่าภาคภูมิใจทั้งของคนในท้องถิ่นและของคนไทยทั้งประเทศต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้างต่อไป

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประเด็นในการศึกษาค้างต่อไป มีดังนี้

1. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับโบราณสถานหรือสิ่งที่ควรอนุรักษ์อื่นๆของเมืองที่ไม่ได้รับการขึ้นทะเบียนของกรมศิลปากร เพราะสิ่งเหล่านั้นล้วนเป็นองค์ประกอบที่บ่งบอกถึงความเป็นมาของเมืองทั้งสิ้น ทั้งนี้เพื่อหาแนวทางการใช้ที่ดินของเมืองให้ส่งผลดีต่อการคงอยู่ของหลักฐานร่องรอยต่างๆต่อไป

2. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของการขยายตัวของเมืองที่มีต่อโบราณสถานของชุมชนเมืองอื่นๆ เพื่อแสวงหาแนวทางเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองที่เหมาะสมต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย